

УДК 349.3

Харитонova Людмила Іванівна,

старший викладач кафедри трудового права

та права соціального забезпечення

Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПОРТСМЕНІВ

Постановка проблеми. Пенсійне забезпечення завжди залишається актуальною темою для спорів та дискусій на різних рівнях у зв'язку з тим, що кожен її аспект пов'язаний з економічними, політичними та правовими питаннями, особливо тоді, коли Україна вдосконалює запровадження пенсійної реформи.

З січня 2004 року в Україні набули чинності два закони з пенсійної реформи – з питання державного пенсійного страхування та недержавного пенсійного забезпечення. Разом ці закони регулюють три рівня пенсійної системи, тобто солідарну систему обов'язкового державного пенсійного страхування, накопичувальну систему обов'язкового державного пенсійного страхування та добровільну систему недержавного пенсійного забезпечення.

Незважаючи на дослідження в системі соціального захисту деяких питань пенсійного забезпечення, питанням пенсійного забезпечення спортсменів належної уваги не приділялось.

Мета. Метою цього дослідження є вирішення питань, пов'язаних із реалізацією норм законів про пенсійне забезпечення такої особливої категорії, як спортсмени, в наявній страховій системі соціального захисту.

Стан дослідження теми. Свій вклад у розробку пенсійних питань внесли такі вчені, як В.М. Андріїв, М.А. Бойко, Н.Б. Болотіна, І.М. Сирота, С.М. Синчук, Б.І. Шашків та інші, які присвячують пенсійному забезпеченню підручники, монографії, статті. Відбулися захисти дисертацій з питань соціального забезпечення взагалі та пенсійного забезпечення зокрема. Але попри велику кількість джерел, наукових праць, присвячених пенсійному забезпеченню, все одно залишаються питання, які потребують більш детального розгляду, зокрема, це є питання пенсійного забезпечення у солідарній системі за вислугу років спортсменам.

Ці питання потребують більш детального розгляду у світлі останніх змін пенсійного законодавства, тому що до цього часу (з 2004 року) вважається недоцільним існування пенсій за вислугу років спеціалістам народного господарства, у тому числі спортсменам, в існуючій системі пенсійного страхування.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Серед усіх видів соціального страхування найбільше значення для спортсменів має пенсійне страхування.

Цей вид соціального страхування регулюється Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р. (далі – Закон № 1058) [1]. Зазначеним Законом передбачені умови і порядок призначення пенсій за віком, по інвалідності та по втраті годувальника. Крім закону про пенсійне страхування, до цього часу продовжує діяти Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 05.11.1991 р. (далі – Закон № 1788) [2]. Він передбачає порядок призначення ще одного виду пенсій – пенсій за вислугу років працівникам народного господарства. Стаття 51 Закону 1788 визначає підстави пенсійного забезпечення за вислугу років: пенсії за вислугу років встановлюються окремим категоріям громадян, зайнятих на роботах, виконання яких призводить до втрати професійної працездатності або придатності до настання віку, що дає право на пенсію за віком. Ст. 52 зазначеного Закону визначає перелік осіб, яким може бути призначена пенсія за вислугу років, у тому числі спортсменам. Відповідно до пункту «є» статті 55 Закону № 1788 та згідно з «Порядком призначення і виплати пенсій за вислугу років заслуженим майстрам спорту, майстрам спорту міжнародного класу – членам збірних команд України», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.1922 № 583 (зі

змiнами i доповненнями), пенсії за вислугу рокiв призначаються спортсменам, якi мають особливi заслуги перед фiзкультурним рухом – заслуженим майстрам спорту, майстрам спорту мiжнародного класу при стажi роботи не менше 25 рокiв i перебуваннi в складi збiрних команд України (включаючи членiв збiрних команд колишньої Української РСР) не менше 6 рокiв незалежно вiд вiку.

Призначення i виплата зазначених пенсiй здiйснюється у порядку, визначеному Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», з урахуванням статей 7, 21, 51, 52 i 77 Закону України «Про пенсійне забезпечення». Зокрема, ст. 7 передбачає при призначеннi пенсії за вислугу рокiв, у тому числi спортсменам, залишення роботи, яка дає право на призначення цiєї пенсії.

Вiдповiдно до ст. 21 Закону № 1788 до пенсiй, призначених за вислугу рокiв, за умов, передбачених вказаною статтею, призначаються вiдповiднi надбавки. Особливе значення має ст. 77 цього закону, оскiльки вона передбачає надбавки до пенсії особам, якi мають особливий статус, зокрема iнвалiдам та учасникам вiйни, а також особам, якi до них прирiвнянi. Оскiльки серед спортсменiв є особи, якi можуть мати такий статус (учасники АТО, учасники бойових дiй тощо), до пенсiй, якi їм призначаються, вiдповiдно нараховуються надбавки.

До стажу роботи зараховується перебування вказаних осiб у складi збiрних команд України, а також iншi види дiяльностi, передбаченi Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Пенсії за вислугу рокiв призначаються в розмiрах, установлених Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» для пенсiй за вiком.

Пенсії за вислугу рокiв обчислюються iз заробiтної плати вiдповiдно до порядку, визначеного Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Пенсії за вислугу рокiв призначаються i виплачуються за умови вибуття вказаних осiб зi збiрних команд України.

До стажу роботи зараховується перебування спортсменiв у складi збiрних команд України (включаючи перебування у складi збiрних команд колишньої Української РСР), а також iншi види дiяльностi, передбаченi статтею 24 Закону № 1058. Стаж, який дає право на пенсію за вислугу рокiв, обчислюється на пiдставi трудової книжки (для пiдтвердження стажу роботи до 01.01.2004 року),

даних, що мiстяться в системi персонiфiкованого облiку (для пiдтвердження страхового стажу пiсля 01.01.2004 року), iнших документiв, що пiдтверджують перебування в складi збiрних команд України та вибуття з їх складу (довiдки вiдповiдних органiв), а також вiдповiдне посвiдчення, що пiдтверджує наявнiсть звання заслуженого майстра спорту або майстра спорту мiжнародного класу.

Пенсії за вислугу рокiв призначаються з дня звернення до органу, який призначає пенсію (Пенсійний Фонд України та його органи на мiсцях) – довiчно, в розмiрах, установлених Законом № 1058 для пенсiй за вiком, i обчислюються iз заробiтної плати вiдповiдно до порядку, визначеного цим Законом. До пенсії встановлюються надбавки i пiдвищення, згiдно з чинним законодавством. Як вже було зазначено, виплачується така пенсія тiльки за умови вибуття вказаних осiб зi збiрних команд України.

Якщо спортсмен продовжує працювати на посадах, якi не дають права на пенсію за вислугу рокiв, то перерахунок з урахуванням набутого пiсля призначення пенсії за вислугу рокiв страхового стажу проводиться лише пiсля досягнення ним пенсійного вiку або при переведеннi на iнший вид пенсії (за вiком, по iнвалiдностi тощо).

На практицi бiльш розповсюдженим є призначення пенсiй спортсменам на загальних умовах, тобто вiдповiдно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Як вже було зазначено, вiдповiдно до ст. 26 особи мають право на призначення пенсії за вiком пiсля досягнення вiку 60 рокiв за наявностi страхового стажу не менше 15 рокiв по 31 грудня 2017 року.

Починаючи з 1 сiчня 2018 року право на призначення пенсії за вiком пiсля досягнення вiку 60 рокiв мають особи за наявностi страхового стажу:

з 1 сiчня 2018 року по 31 грудня 2018 року – не менше 25 рокiв;

з 1 сiчня 2019 року по 31 грудня 2019 року – не менше 26 рокiв;

з 1 сiчня 2020 року по 31 грудня 2020 року – не менше 27 рокiв;

з 1 сiчня 2021 року по 31 грудня 2021 року – не менше 28 рокiв;

з 1 сiчня 2022 року по 31 грудня 2022 року – не менше 29 рокiв;

з 1 сiчня 2023 року по 31 грудня 2023 року – не менше 30 рокiв;

з 1 сiчня 2024 року по 31 грудня 2024 року – не менше 31 року;

з 1 січня 2025 року по 31 грудня 2025 року – не менше 32 років;

з 1 січня 2026 року по 31 грудня 2026 року – не менше 33 років;

з 1 січня 2027 року по 31 грудня 2027 року – не менше 34 років;

з 1 січня 2028 року – не менше 35 років.

Починаючи з 1 січня 2028 року, у разі наявності 40 і більше календарних років страхового стажу, пенсія за віком призначається незалежно від віку.

Мінімальний розмір пенсії за віком за наявності у чоловіків 35 років, а у жінок 30 років страхового стажу встановлюється в розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначеного законом. У разі виплати застрахованій особі довічної пенсії, передбаченої цим Законом, пенсії або аналогічної виплати, встановленої в інших державах, мінімальний розмір пенсії за віком у солідарній системі встановлюється з урахуванням зазначених сум.

Умови призначення пенсії по інвалідності передбачені ст. 30 Закону України № 1058, тобто пенсія по інвалідності призначається в разі настання інвалідності, що спричинила повну або часткову втрату працездатності за наявності страхового стажу, передбаченого статтею 32 цього Закону.

Пенсія по інвалідності призначається незалежно від того, коли настала інвалідність: у період роботи, до влаштування на роботу чи після припинення роботи.

Залежно від ступеня втрати працездатності визначено три групи інвалідності.

Причина, група, час настання інвалідності, строк, на який встановлюється інвалідність, визначаються органом медико-соціальної експертизи згідно із законодавством.

Для призначення пенсії по інвалідності необхідний страховий стаж, передбачений ст. 32. Він залежить від віку інваліда.

Якщо інвалідність настала в період проходження строкової військової служби або внаслідок поранення, каліцтва, контузії чи інших ушкоджень здоров'я, одержаних під час участі у масових акціях громадського протесту в Україні з 21 листопада 2013 року по 21 лютого 2014 року за євроінтеграцію та проти режиму Януковича (Революції Гідності), у особи, яка звернулася за медичною допомогою у період з 21 листопада 2013 року по 30 квітня 2014 року, пенсія по інвалідності призначається особі незалежно від наявності страхового стажу.

Розмір пенсії по інвалідності залежить від групи інвалідності:

Пенсія по інвалідності призначається особам з інвалідністю I групи у розмірі 100 відсотків пенсії за віком; особам з інвалідністю II групи – 90 відсотків пенсії за віком; особам з інвалідністю III групи – 50 відсотків пенсії за віком, обчисленої відповідно до статей 27 і 28 Закону № 1058.

Пенсія по інвалідності призначається на весь строк встановлення інвалідності. Особам з інвалідністю, які досягли пенсійного віку, встановленого статтею 26 цього Закону, пенсії по інвалідності призначаються довічно. Повторний огляд цих осіб з інвалідністю провадиться тільки за їх заявою.

Умови призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника передбачені ст. 36.

Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається непрацездатним членам сім'ї померлого годувальника, які були на його утриманні, за наявності в годувальника на день смерті страхового стажу, який був би необхідний йому для призначення пенсії по III групі інвалідності, а в разі смерті пенсіонера або осіб, зазначених у частині другій статті 32 Закону 1058, а також у разі смерті (загибелі) особи внаслідок поранення, каліцтва, контузії чи інших ушкоджень здоров'я, одержаних під час участі у масових акціях громадського протесту в Україні з 21 листопада 2013 року по 21 лютого 2014 року за євроінтеграцію та проти режиму Януковича (Революції Гідності), – незалежно від тривалості страхового стажу. При цьому дітям пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається незалежно від того, чи були вони на утриманні годувальника.

Батьки і чоловік (дружина) померлого, які не були на його утриманні, мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника, якщо втратили джерело засобів до існування.

Непрацездатними членами сім'ї вважаються:

1) чоловік (дружина), батько, мати, якщо вони є особами з інвалідністю або досягли пенсійного віку, передбаченого статтею 26 цього Закону;

2) діти (у тому числі діти, які народилися до спливу 10 місяців з дня смерті годувальника) померлого годувальника, які не досягли 18 років або старші цього віку, якщо вони стали особами з інвалідністю до досягнення 18 років.

Діти, які навчаються за денною формою навчання у загальноосвітніх навчальних закладах системи загальної середньої освіти, а також професійно-технічних, вищих навчальних закладах (у тому числі у період між завершенням навчання в одному із зазначених навчальних закладів та

вступом до іншого навчального закладу або у період між завершенням навчання за одним освітньо-кваліфікаційним рівнем та продовженням навчання за іншим за умови, що такий період не перевищує чотирьох місяців), – до закінчення такими дітьми навчальних закладів, але не довше ніж до досягнення ними 23 років, та діти-сироти – до досягнення ними 23 років незалежно від того, навчаються вони чи ні;

3) чоловік (дружина), а в разі їх відсутності – один з батьків або брат чи сестра, дідусь чи бабуся померлого годувальника незалежно від віку і працездатності, якщо він (вона) не працює і зайнятий доглядом за дитиною (дітьми) померлого годувальника до досягнення нею (ними) 8 років.

До членів сім'ї, які вважаються такими, що були на утриманні померлого годувальника, належать особи, зазначені в частині другій цієї статті, якщо вони:

1) були на повному утриманні померлого годувальника;

2) одержували від померлого годувальника допомогу, що була для них постійним і основним джерелом засобів до існування.

Члени сім'ї померлого годувальника, для яких його допомога була постійним і основним джерелом засобів до існування, але які й самі одержували пенсію, мають право, за бажанням, перейти на пенсію у зв'язку з втратою годувальника.

Усиновлені діти мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника нарівні з рідними дітьми.

Пасинок і падчерка мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника нарівні з рідними дітьми, якщо вони не одержували аліментів від батьків.

Неповнолітні діти, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника, зберігають це право і в разі їх усиновлення.

Положення цього Закону, що стосуються сім'ї померлого, відповідно поширюються і на сім'ю особи, визнаної безвісно відсутньою або оголошеною померлою у встановленому законом порядку.

Розмір пенсії у зв'язку з втратою годувальника передбачено ст. 37 Закону України № 1058.

Пенсія у зв'язку з втратою годувальника признається в розмірі: на одного непрацездатного члена сім'ї – 50 відсотків пенсії за віком померлого годувальника; на двох та більше непрацездатних членів сім'ї – 100 відсотків пенсії за віком померлого годувальника, що розподіляється між ними рівними частками.

Дітям-сиротам пенсія у зв'язку з втратою годувальника признається в розмірах, визначених частиною першою цієї статті, виходячи з розміру пенсії за віком кожного з батьків.

Особливе значення для поліпшення матеріального стану спортсменів має ще один Закон України «Про пенсії за особливі заслуги перед Україною» від 01.06.2000 р. (далі – Закон № 1767) [3]. Зазначений закон передбачає встановлення громадянам, які мають значні заслуги у сфері державної, громадської або господарської діяльності, досягнення у галузі науки, культури, освіти, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту тощо, пенсії за особливі заслуги перед Україною. В п. 3 ст. 1 Закону № 1767 передбачено видатним спортсменам, переможцям Олімпійських та Паралімпійських ігор, Всесвітніх ігор глухих, чемпіонам і рекордсменам світу та Європи призначення надбавок до всіх видів пенсій: за віком, по інвалідності, по втраті годувальника та вислугу років.

Висновки. Право на пенсійне забезпечення спортсмени можуть захищати в судовому порядку. На жаль, сьогодні наслідком неналежного стану пенсійного забезпечення передусім є економічні проблеми в державі. В економічно слабких державах, якою є зараз Україна, система пенсійного забезпечення (уже хоча б з причин неналежного фінансування) не в змозі забезпечити належний рівень соціальних гарантій, до яких належать матеріальні виплати. Тому достатньо велика кількість спортсменів тренуються за межами країни або взагалі виїжджають на постійне місце проживання в інші країни. Із зростанням ефективності економіки стане можливим розширювати та вдосконалювати систему соціального захисту спортсменів, у тому числі їх пенсійного забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058–IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 49-51. Ст. 376
2. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 р. №1788-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 3. Ст. 10
3. Про пенсії за особливі заслуги перед Україною: Закон України від 01.06.2000 р. № 1767-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. №35. Ст. 289

Харитонова Людмила Іванівна

ОСОБЛИВОСТІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПОРТСМЕНІВ

У статті досліджуються особливості пенсійного забезпечення спортсменів, визначаються підстави та умови призначення усіх видів пенсій як в системі пенсійного страхування (вік, інвалідність та втрата годувальника), так і в системі пенсійного забезпечення (вслуга років). Зазначені категорії спортсменів, яким надано право на збільшення усіх видів пенсій відповідно до Закону України «Про пенсії за особливі заслуги перед Україною».

Ключові слова: пенсійне забезпечення, пенсійне страхування, особливі заслуги.

Харитонова Людмила Івановна

ОСОБЕННОСТИ ПЕНСИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ СПОРТСМЕНОВ

В статье исследуются особенности пенсионного обеспечения спортсменов, определяются основания и условия назначения всех видов пенсий как в системе пенсионного страхования (возраст, инвалидность и утеря кормильца), так и в системе пенсионного обеспечения (выслуга лет). Определены категории спортсменов, которым предоставлено право на увеличение всех видов пенсий в соответствии с Законом Украины «О пенсиях за особые заслуги перед Украиной».

Ключевые слова: пенсионное обеспечение, пенсионное страхование, особые заслуги.

Kharitonova Liudmyla

FEATURES OF RETIREMENT OF ATHLETES

Pension provision is always a topical issue for disputes and discussions at various levels, due to the fact that each aspect is related to economic, political and legal issues, especially when Ukraine is improving the introduction of pension reform.

Since January 2004, two laws on pension reform came into force in Ukraine - on state pension insurance and non-state pension provision. Together, these laws regulate three levels of the pension system, that is a solidarity system of compulsory state pension insurance, a cumulative system of compulsory state pension insurance and a voluntary system of non-state pension provision.

Despite the research in the system of social protection of some issues of retirement provision, the issue of retirement of sportsmen was not investigated enough.

Therefore, the article examines the peculiarities of retirement of athletes, determines the grounds and conditions for the appointment of all types of pensions in the system of pension insurance (age, disability and loss of breadwinner) and in the system of pensions (years of service). These categories of athletes who have been granted the right to increase all types of pensions in accordance with the Law of Ukraine "On pensions for special merits to Ukraine".

It is concluded that the economic problems in the state are at the forefront of the poor state of pension provision. In the economically weak states, which is now Ukraine, the system of pensions (at least for reasons of inadequate funding) is not able to provide the proper level of social guarantees, which include material payments. Therefore, a sufficiently large number of athletes are trained outside the country or generally go to a permanent place of residence in other countries. As the efficiency of the economy grows, it will be possible to expand and improve the system of social protection of athletes, including their pension provision.

Key words: pension provision, pension insurance, special merits.